

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.19>

УДК 338.43:332.1

Л. О. Чорна,

*д. е. н., професор, професор кафедри управління та адміністрування,
Житомирський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», м. Житомир
науковий співробітник кафедри управління бізнесом та розвитком села,
Сільськогосподарська академія Університету*

Вітаутаса Великого, м. Каунас, Литва

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8724-9145>

С. В. Кудлаєнко,

*д. е. н., професор кафедри управління та адміністрування,
Житомирський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», м. Житомир*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2746-1814>

Н. Ю. Чорна,

к. е. н., доцент, Maccabi Health Care Services, Tel Aviv, Israel

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-2317-4399>

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

L. Chorna,

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Management and Administration,
Zhytomyr Institute «Interregional Academy of Personnel Management»
Senior Researcher of the Department of Business and Rural development
Management, Vytautas Magnus University Agriculture, Kaunas, Lithuania*

S. Kudlaenko,

*Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Management and
Administration, Zhytomyr Institute «Interregional Academy of Personnel
Management»*

N. Chorna,

*PhD in Economics, Associate Professor,
Maccabi Health Care Services, Tel Aviv, Israel*

ORGANIC PRODUCTION AS A STRATEGIC DIRECTION FOR THE DEVELOPMENT OF THE REGION'S ECONOMY

Майже не можливо подолати наслідки негативних екологічних явищ в аграрному секторі країни без розуміння необхідності розвитку біоорієнтованої економіки, в основу якої постійно закладаються інноваційні знання. Сучасний розвиток аграрного сектору економіки регіонів та сільських територій сприяє формуванню особливого значення біоекономіки замкнутого циклу.

Метою дослідження було обґрунтування передумов розвитку органічного виробництва як стратегічного конкурентоспроможного напрямку забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Досягненню означеної мети сприяло виконання поставлених завдань, які дозволили: встановити, що орієнтація на використання біологічних ресурсів здатна забезпечити економічне зростання, а також ґрунтується на біопідході та сталості; переконатися у тому, що запровадження ефективних біоекономічних процесів в аграрному секторі здатні забезпечити стійкість харчової системи держави; виявлено, що Житомирська область має потенціал, можливості та гарні практичні результати щодо здійснення органічного виробництва, а стратегічним напрямом розвитку її економіки може бути органічне рослинництво, тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування; запропонувати оперативні цілі розвитку органічного виробництва в Житомирській області та критерії оцінювання досягнення оперативних цілей.

Виконання визначених стратегічних цілей забезпечать підвищення конкурентоспроможності економіки Житомирської області за рахунок органічного виробництва, а попит на органічну продукцію буде рушійною силою для постійного розвитку цієї галузі, яка потребуватиме досліджень, удосконалення та запровадження інноваційних технологій.

It goes without saying that non-renewable resources are limited, and economic activity is accompanied by significant consumption of various types of energy and environmental pollution, which requires new innovative solutions, which are related to the fact that the main component of production should be organic renewable materials. It is almost impossible to overcome the consequences of negative

environmental phenomena in the agricultural sector of the country without understanding the need to develop a bio-oriented economy, which is constantly based on innovative knowledge. The modern development of the agricultural sector of the economy of regions and rural areas contributes to the formation of a special value of the bioeconomy of a closed cycle.

The purpose of the study was to substantiate the prerequisites for the development of organic production as a strategic, competitive direction of ensuring the socio-economic development of the region. The achievement of the specified goal was facilitated by the fulfillment of the set tasks, which made it possible to: establish that the focus on the use of biological resources is capable of ensuring economic growth, and is also based on a bio-approach and sustainability; make sure that the introduction of effective bio-economic processes in the agricultural sector can ensure the sustainability of the state's food system; it was found that the Zhytomyr region has the potential, opportunities and good practical results for the implementation of organic production, and the strategic direction of the development of its economy can be organic plant breeding, animal breeding and the production of organic food products; to propose operational goals for the development of organic production in the Zhytomyr Region and indicators for achieving operational goals.

Fulfillment of the defined strategic goals will ensure an increase in the competitiveness of the economy of the Zhytomyr region due to organic production, and the demand for organic products will be the driving force for the continuous development of this industry, which will require research, improvement and the introduction of innovative technologies.

Ключові слова: *біоекономіка, органічне виробництво, стратегічний конкурентоспроможний напрям розвитку економіки регіону.*

Keywords: *bioeconomy, organic production, strategic competitive direction of regional economic development.*

Постановка проблем у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Не потребує доведення той факт, що не відновлювальні ресурси характеризуються обмеженістю, а господарська діяльність супроводжується значними витратами різних видів енергії та забрудненням навколишнього середовища, що потребує нових інноваційних рішень, які пов'язані з тим, що основною складовою виробництва мають стати органічні відновлювані матеріали. Такі виклики здатна допомогти розв'язати біоекономіка, яка на сьогодні зазнає інтенсивного розвитку, бо обумовлюється необхідністю підвищення екологізації виробництва, раціональним використанням ресурсів, а головне, можливістю до забезпечення сталого продовольчого забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками суттєво зросла увага науковців до проблематики формування біоекономіки та органічного виробництва. Так, наприклад, в дослідженнях закордонних вчених – Б. Ковакс, М. Прасад, М. Проспері, Р. Сісто, Р. Фукса та інші – обґрунтовано, що розвиток біоекономіки надає додаткові можливості для вирішення цілої низки глобальних проблем, таких як нестача продовольства, проблеми екологічного середовища тощо; а от вітчизняні вчені наголошували на необхідності: інтенсивного розвитку біоекономіки в нашій державі – А. Прощаликіна, С. Федин, Б. Ковальов, В. Ігнатченко, В. Лимар, С. Ткаленко, М. Талавиря, Л. Газуда, М. Газуда, А. Олешко, О. Ольшанська, О. Будякова, С. Бебко, Д. Дервіш, І. Дьяконов та інші; веденні сільського господарства з врахуванням екологічних наслідків для сільських територій – Р. Корінець, Т. Чайка та інші; забезпеченні сталого продовольчого розвитку країни на основі органічного виробництва – Є. Кирилюк, Ю. Слива та інші. Разом з тим, аналіз досліджень надав підстави визнати про необхідність застосування комплексного підходу щодо обґрунтування доцільності стратегії формування та розвитку біоекономіки в регіонах України для створення передумов надійного продовольчого забезпечення.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою наукового пошуку є обґрунтування передумов розвитку органічних рослинництва, тваринництва та виробництва продуктів харчування як стратегічного конкурентоспроможного напряму забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Для досягнення означеної мети поставлено такі завдання:

- 1) виявити особливості наукових досліджень, які пов'язані з біоекономікою;
- 2) обґрунтувати значення органічного виробництва як важливої складової біоекономіки;
- 3) охарактеризувати стан розвитку органічного виробництва в регіоні;
- 4) обґрунтувати передумови розвитку органічного виробництва в регіоні як стратегічного конкурентоспроможного напряму забезпечення розвитку економіки регіону.

Методами дослідження обрано загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких: історико-логічний підхід, який дозволить виявити особливості досліджень у сфері біоекономіки; системний підхід – для обґрунтування значення органічного виробництва як важливої складової біоекономіки; методи спостереження, порівняння та статистико-економічний – дозволять охарактеризувати стан розвитку органічного виробництва в регіоні; метод оптимізації та прийняття рішень – узгодити результати оцінювання стану розвитку органічного виробництва в регіоні з тенденціями їх стратегічного розвитку з метою забезпечення конкурентоспроможності розвитку регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Все більше уваги приділяється біоорієнтованому напрямку розвитку світової економіки, який потребує формування та змін законодавчого регулювання, інституціональної та соціальної структури за умов, що на них впливають наукові розробки визнаних світових науковців [1]. Однією із значимих складових біоорієнтованої економіки є органічне землеробство, тваринництво та виробництво продуктів харчування, яке пов'язане з вирощуванням та виготовленням екологічної та

безпечної продукції, у якій ГМО відсутня, а також тих хімічних елементів, які не є властивими продуктам харчування. Така діяльність, на думку Є. Кирилюка [2], С. Сливи [3] та А. Прощаликіної [4] стимулює до створення новітніх та безпечних технологій обробки ґрунту, процесів вирощування агропродукції та її переробки на продукти харчування, підвищує її урожайність та продуктивність, потребує здійснення комплексу меліоративних та агрохімічних заходів, вирішує проблеми забруднення довкілля.

В Україні, на думку С. Федина, Б. Ковальова та В. Ігнатченка, державна біоекономічна стратегія не сформована, біотехнологічний розвиток має повільний темп та спостерігається фрагментарний характер використання біотехнологій лише у сільському господарстві, фармацевтиці, харчовій промисловості та біоенергетиці [5, с. 22]. Для розвитку біоекономічної стратегії, як стверджує В. Лимар, потрібно «... стимулювати взаємодію науки, бізнесу та уряду шляхом розробки відповідної інфраструктури» [6, с. 51]. З цими тезами не можна не погодитися.

Вперше стратегічний перспективний план, який передбачав період 2016-2040 рр. та був спрямований на сталий економічний розвиток, основою якого була біоекономіка з метою забезпечення підвищення якості життя населення країни та використання альтернативних джерел енергії, а також створення додаткових нових робочих місць, був розроблений в Америці [7]. Стратегії розвитку біоекономіки прийняті в багатьох країнах світу. Україна також має власну стратегію розвитку цієї сфери – «Концепція Державної стратегії розвитку біоекономіки України до 2030 року (проект)» [8], де визначено:

- 1) створення конкурентоспроможної біоекономіки на глобальній основі;
- 2) створення бази (науково-дослідної та виробничо-технологічної) для формування підгалузей біоекономіки;
- 3) зростання внутрішнього попиту та обсягів експорту біотехнологічної продукції;
- 4) формування розвитку біоекономіки за рахунок інституційних умов;
- 5) інтеграція в міжнародну систему біоекономіки.

Практично неконтрольована індустріалізація сільського господарства України є причиною виникнення низки негативних наслідків, які пов'язані зі зниженням родючості ґрунтів; падінням життєздатності культурних рослин; забрудненням водних ресурсів; підвищенням нестабільності екосистем; залишками хімічних речовин у продуктах та їх негативним впливом на здоров'я як людей так і тварин; забрудненням навколишнього середовища біологічними відходами, у місцях розташування пунктів відгодівля тварин та тваринницьких ферм; пакувальними матеріалами тощо [9, 10]. Тому, уряди майже усіх економічно розвинених країн світу створювали власні програми розвитку біоекономіки, а особливо такого її напрямку як органічне виробництво, яке за рахунок безпечності та якості харчових продуктів здатне суттєво покращити здоров'я населення їх країн. Для України, як наголошує С. Ткаленко, окрім здатності суттєвого покращення здоров'я населення, активізація такого напрямку біоекономіки «... сприятиме розвитку робочих місць високої кваліфікації, особливо в економічно незахищених сільських місцевостях» [11, с. 53].

Отже, потужний розвиток біоекономічних процесів щодо розвитку агропромислового комплексу України з метою подолання продовольчої кризи передбачає:

- 1) відновлення природи за рахунок того, що буде скорочено використання хімічних речовин (у першу чергу, пестицидів);
- 2) забезпечення значно стійкої харчової системи власної держави;
- 3) узгодження вже побудованих продовольчих систем із світовими продовольчими системами, що «... допоможе побудувати сталі продовольчі системи відповідно Європейського зеленого курсу та Стратегії від лану до столу, забезпечуючи при цьому тривалу продовольчу безпеку та захищаючи наше здоров'я» [12, с. 71].

Крім того, органічні рослинництво, тваринництво та виробництво продуктів харчування можна визнати стратегічним напрямом забезпечення конкурентоспроможності економіки регіонів України. «Україна має створити

сталу, інноваційну, ресурсоефективну економіку, інтегровану у світовий простір, яка поєднує продовольчу безпеку зі стійким використанням відновлюваних джерел енергії та ресурсів для промисловості» [13, с. 26].

Сільське господарство належить до провідних галузей економіки більшості областей України. У якості суб'єкту дослідження обрано Житомирську область, яка за обсягом сільськогосподарського виробництва належить до групи областей, що мають середній рівень сільського розвитку – це такі як Волинська, Вінницька, Київська, Рівненська, Хмельницька та Чернігівська області України.

Сільськогосподарські підприємства Житомирської області надають перевагу вирощуванню зернових культур (озима пшениця, кукурудза на зерно, жито, горох, овес, гречка, ячмінь, жито, просо) та культур технічної груп (соняшник, соя, цукровий буряк, льон та хміль), а от господарства населення є виробниками плодоовочевої продукції, так, наприклад, вони вирощують картоплі – 97 %, овочів – 98 %, плодів та ягід – 72 %. Це означає, що головними постачальниками продуктів харчування для населення є фінансово менш потужних та технічно забезпечений виробники, якими і є господарства населення. До речі, саме домашні господарства є ініціаторами того, що асортимент продукції ягідництва в області оновлюється щороку новими видами і обумовлено це тим, що інвестування у розвиток галузі має перспективу, а вирощування таких культур як кизил, журавлина та брусниця, які є нішевыми та й ще і далекоглядними, дозволяють легше вийти на ринки збуту через відсутність сильної конкуренції (експортується продукція ягідництва, садівництва та горіхи в Алжир, Сербію, Ірак, Ліван, Йорданію, Азербайджан, Литву, Словенію, Францію, Туреччину, Нідерланди, Австрію та інші країни).

Через аварію на Чорнобильській атомній електростанції (1986 р.) на даний час 371 населений пункт Житомирської області віднесено до зон радіоактивного забруднення (відповідно Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII), що призвело до того, що значні площі

області забруднені радіоактивними ізотопами (цезій-137 та стронцій-90 мають найбільшу поширеність). Житомирським обласним центром радіологічного контролю та виконання заходів по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС на системній основі здійснюється контроль за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Отже, сільське господарство належить до тих галузей економіки Житомирської області, які відіграють значну роль у розвитку її сільських територій. Як свідчить результати аналізу, ця галузь демонструє позитивну динаміку і за показником валової сільськогосподарської продукції стабільно знаходиться в першій десятці серед регіонів України, а тенденція щорічного збільшення частки сільського господарства останніх 5 років у валовій доданій вартості регіону свідчить про те, що галузь має подальші перспективи для економічного зростання. Важливе значення має і галузь виробництва харчових продуктів, яке взаємопов'язане з сільським господарством, але через глобалізацію ринків збуту, посилення конкуренції та трансформацію споживчого попиту вимагає здійснення пошуку нових підходів для забезпечення конкурентоздатності сільськогосподарських виробників і переробників їх продукції, а також її орієнтації на новий стратегічний потенціал. Така позиція знайшла свої відображення у документі, що має назву «Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року» [14], де зазначено, що до важливих стратегічних орієнтирів області на 2021-2027 роки є інтенсифікація сільського господарства, шляхом впровадження інновацій, що дали б змогу оновити технологічні процеси на основі запровадження наукових досягнень та прогресивних практик.

«У 2014 році на території Житомирщини органічним виробництвом займалися 9 підприємств, а у 2019 році – 35, що у 4,25 рази більше та становить 5,5% від загальної кількості юридичних осіб (631), що отримали сертифікати відповідності в Україні» [14, с. 101], а у 2021 році «... виробництво органічної продукції проводять 25 сільськогосподарських підприємств у різних галузях» [15]. Такі кількісні негативні змін, на нашу думку, можуть бути обумовлені

впливом пандемії COVID-19 та повномасштабними військовими діями в Україні, які спочатку спровокували виникнення серйозних економічних проблем, але не тільки в аграрному секторі регіону, а й у більшості галузей економіки нашої держави, а також спровокували загальну світову кризу, наслідком якої, у першу чергу, стало скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та зростання цін на продукти харчування. Це дозволяє нам визнати, що новим стратегічним напрямом в економіці Житомирської області щодо забезпечення конкурентоспроможності її економіки може бути саме органічне рослинництво, тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування, оскільки внутрішній органічний ринок з кожним роком тільки набирає обертів популярності, а також цьому сприяє стрімке світове зростання попиту на сертифіковані продукти харчування, «здорове харчування» та «чисті продукти» (молоді люди в більшості економічно розвинених країнах регулярно, а то і виключно, купують органічні продукти). Найбільшим попитом серед споживачів органічної продукції користуються хліб, овочі, фрукти, круп'яні вироби та молочні продукти. Виробники органічної продукції Житомирської області, як і більшість українських виробників, орієнтовані на експорт з переліком продукції серед якої є зернові, ягоди, гриби, масляничні і бобові культури, м'ясні та молочні продукти, джеми, соки, мед та продукти з нього, цілющі та лікарські трави, а процедура регулювання і контролю визначається Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [16].

В області є понад 2 десятки операторів органічного виробництва, тривалий час діяльність яких зосереджена у молочній галузі, рослинництві, тваринництві та птахівництві, мають бізнес-успіхи та практичні напрацювання (наприклад: це такі підприємства області як ПП «Галекс-Агро», ТОВ «Агровест груп», ТОВ «Органік Мілк», ТОВ «Беррі-Агро», Товариство «Полісся Інвест», СФГ «ВЕСТ» та інші).

На особливу увагу заслуговує діяльність одного з найбільших

«органічних господарств», яким є ПП «Галекс-Агро». Воно є першим «органічним господарством», яке функціонує на основі моделі повноцінної екосистеми, тобто поєднує виробництво органічної рослинної продукції та тваринництво. Вирощенням рослинної продукції відбувається на 7 тис. га, а понад 70% цих земель мають сертифікати та належать до земель органічного виробництва. Спеціалізується господарство на вирощуванні різних зернових, полби (спельти), пелюшки, бобів, гречки, вики, та проса. На базі підприємства створено молочнотоварний комплекс, який повністю відповідає кращим європейським зразкам. Потужність цього комплексу 500 голів великої рогатої худоби (м'ясо-молочна порода Симентал). Підприємство має вертикальну інтеграцію, тому, до його складу входить ТОВ «Органік Мілк», яке теж було першим в Україні сертифікованим підприємством з виробництва органічної молочної продукції. Асортимент органічної молочної продукції товариства під торговою маркою «О» налічує до 30 позицій – молоко м'якої пастеризації; сметана, рязанка та кефір термостатні; м'які сири; вершкове масло і т. і., та, головне, виготовляється він з молока, яке постачається із власних ферм. Напрямом майбутніх перспектив діяльності підприємство визнало нарощення потужностей з виробництва органічної м'ясної продукції, вирощування органічних курей, реалізацію органічних яєць.

Отже, ми переконані, що орієнтація на органічне сільськогосподарське виробництво за рахунок інвестиційних ресурсів та запровадження сучасних технологій дає усі шанси забезпечити можливість для стійкого розвитку не тільки сільських територій області, а й для загального соціально-економічного розвитку Житомирської області, зменшити трудову міграцію та сприяти підвищенню якості життя населення, а основними чинниками, що зумовлюють активізацію стратегічного розвитку біоекономіки в Житомирській області є наступні можливості:

1) реалізації політики розвитку біоекономіки та досвіду її планування за умов, що реалізація зазначеної політики буде стосуватися циклу «виробництво» $\leftrightarrow$ «регулювання» $\leftrightarrow$ «обміну» $\leftrightarrow$ «споживання» з відповідним

відображенням в стратегічних документах органів управління регіонального, муніципального та галузевого рівнів;

2) сприяння створенню ефекту синергії, який передбачає, що відходи основних економічних галузей області (сільське і лісове господарство, добувна та харчова промисловості) шляхом інноваційного їх вдосконалення перетворюються в інші цінні продукти для збереження харчових продуктів на основі організації такого виробництва, де передбачено повне використання речовин, які містяться в органічних продуктах, а також кластерного підходу і державно-приватного партнерства;

3) застосування прямої та непрямої підтримки розробників та виробників біопродукції через інструменти, які підтвердили свою ефективність при застосуванні в міжнародній практиці щодо виробників біопродукції: фінансування розробок концепції збуту; формування каналів реалізації; фінансування з державного бюджету купівлю органічної продукції, яка використовується в приготуванні шкільних обідів; компенсації витрат або пільги у сертифікації продукції; податкові пільги; пільгове кредитування тощо;

4) збільшення інвестицій у сферу біотехнологій з метою створення системи доступу до відомих «біознань» і біотехнологій, системи підтримки трансферу біотехнологій, формування бази передових технологій, фонду біологічної продукції і т. і.;

5) здійснення ефективного управління земельними ресурсами області за рахунок інвестицій в інфраструктуру аграрного ринку та підтримки проєктів, які направлені на створення технологічних платформ;

6) організації підготовки та стимулювання перепідготовки кадрового забезпечення сфери біотехнологій та біоекономіки з метою формування та просування проєктів, які направлені на органічне виробництво та на формування нової культури споживання біопродукції.

Вищезазначене дозволяють визначити стратегічні оперативні цілі, досягнення яких має передбачати вирішення пріоритетних завдань, а рівень їх досягнення визначатися за відповідними критеріями оцінки (табл. 1).

**Таблиця 1. Стратегія забезпечення конкурентоспроможності економіки
Житомирської області на основі органічного виробництва**

Стратегічні оперативні цілі:	Критерії оцінки досягнення:
1) максимальне сприяння фермерській діяльності, яка буде здійснювати органічне сільськогосподарське виробництво на основі розширення або освоєння новий інноваційних технологій та методів; 2) інвестування проєктів, які пов'язані з органічним виробництвом, а особливо ті проєкти, діяльність яких спрямована на вертикальну інтеграцію; 3) перепідготовка та підготовка регіонального кадрового забезпечення з метою ефективного використання впроваджених нових технологій та технічних засобів в різних процесах органічного сільськогосподарського виробництва; 4) сприяння орієнтації виробників органічної продукції щодо виходу на зовнішні ринки; 5) популяризація переваг споживання органічної продукції.	1) кількість фермерських господарств органічного виробництва; 2) кількість інвестиційних проєктів, які реалізовані безпосередньо в органічному виробництві; 3) кількість підприємств органічного виробництва, які вертикально інтегровані; 4) кількість впроваджених наукових розробок для органічного виробництва; 5) обсяг виробництва органічних продуктів харчування; 6) обсяг експорту органічних продуктів харчування; 7) кількість підготовлених та перепідготовлених фахівців для роботи в органічному виробництві; 8) кількість проведених заходів, які позиціонуються з культурою споживання органічної продукцією та її виробництвом (форуми, виставки, ярмарки і т. і.).

Джерело: сформовано авторами.

Обрані стратегічні оперативні цілі обґрунтовуються таким:

1) максимальне сприяння фермерській діяльності, яка буде здійснювати органічне сільськогосподарське виробництво на основі розширення або освоєння новий інноваційних технологій та методів. Позитивна практика органічного виробництва може бути розширена в області за рахунок підтримки фермерства, яке буде орієнтоване на органічне виробництво, шляхом фінансової підтримки через фонди загальнодержавних та обласних цільових програм розвитку агропромислового комплексу; реалізацію інвестиційних проєктів інтенсивних технологій, які направлені на максимальну переробку органічної сільськогосподарської продукції та проєктів комплексного регіонального розвитку з залученням коштів з державного фонду регіонального розвитку; коштів ЄС у рамках реалізації пілотних ініціатив та міжнародної технічної допомоги тощо.

Стійке підвищення ефективності та подальший розвиток потенціалу

органічного виробництва в області може бути досягнутим за рахунок впровадження інформаційних технологій (діджиталізації). Сьогодні органічні процеси, які пов'язані з виробництвом та управлінням, мають бути і модернізованими, і бути «розумним». Досвід ефективності застосування інформаційних технологій область має. Так, наприклад: ПП «Галекс Агро» та у ряді інших підприємств впроваджені комп'ютерні модулі у сільськогосподарську техніку, які сприяють контролю щодо витрат палива, норм внесення добрив та насіння; окремі підприємства використовують технології точного землеробства, використовуючи системи глобального позиціонування (GPS-навігатори), аналізу проб ґрунту у заданих точках, супутникову і аерофотозйомку, спеціальні програми на базі геоінформаційних систем для підвищення ефективності агроменеджменту; інформаційно-комунікаційні технології, які сприяють просуванню органічної продукції на ринках збуту – внутрішньому та зовнішньому, бо різна оперативна інформація для них є необхідною не лише на етапі виробництва продукції (наприклад: аналіз надходження продукції до покупця у зазначені терміни та товарного вигляду може забезпечити технологія блокчейн);

2) *інвестування проєктів, які пов'язані в органічному виробництвом, а особливо ті проєкти, діяльність яких спрямована на вертикальну інтеграцію.* Налагодження комунікації органів влади та підприємств органічного виробництва щодо обміну інформацією про наявність проблемних питань сфери будуть сприяти залученню інвестиційних ресурсів з метою їх вирішення, а от базою для розширення органічного виробничого процесу, як свідчить досвід зарубіжних країн, є вертикальна інтеграція, яка дає можливість поєднати виробництво органічної продукції рослинництва та тваринництва, його обслуговування, переробку і реалізацію в єдиний ланцюг. Це означає, що може відбутися максимізація ефекту за рахунок збільшення виробничої бази, мінімізації витрат на посередництво, зростання обсягів виробництва та частці кінцевої продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках збуту. Ми переконані, що така форма організації органічного виробництва має стратегічну

перспективну, оскільки має більшу адаптованість в умовах посилення конкуренції та підвищує інтерес іноземних інвесторів. Вертикальна інтеграція може досягатися сприянням до об'єднання фермерів з переробниками органічної аграрної продукції або залученням їх до такої інтеграції, оскільки фермерські господарства для впровадження інновацій мають недостатню фінансову забезпеченість. В перспективі на базі створених вертикально інтегрованих господарств є можливість сформувати органічний кластер. Варто сказати про ще одну важливу стратегічну особливість цієї цілі, яка пов'язана з тим, що «...в умовах військової агресії РФ зростає роль біоекономіки в контексті післявоєнного відновлення України та інструментів залучення інвестицій, зокрема венчурного фінансування, грантів, що є важливою передумовою прискорення економічного зростання, переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки та підвищення її конкурентоспроможності» [17, с. 12];

3) *перепідготовка та підготовка регіонального кадрового забезпечення з метою впровадження нових технологій та технічних засобів в різних процесах органічного сільськогосподарського виробництва.* Для роботи в органічних господарствах та на органічних виробництвах є необхідність у підготовці та перепідготовці спеціалістів нової формації. Таку потужну науково-навчальну базу область має – Інститут сільського господарства Полісся Національної академії аграрних наук України, Поліський національний університет та Житомирський агротехнічний коледж. Так, наприклад, Поліський національний університет: є учасником Німецько-Українського проєкту співпраці в галузі органічного землеробства; на його базі функціонує Поліський центр органічного виробництва «Полісся Органік» та органік-школа; він на системній основі проводяться ярмарки органічної продукції; на різних його факультетах впровадили курс «Органічне виробництво»; ним проводиться наукова робота з оприлюдненням її результатів. Для реалізації цього завдання пропонується таке: створення онлайн-платформи з метою надання консультацій та обміну знаннями; проведення на базі передових господарств практичних семінарів для

виробників-початківців та з метою обміну досвідом; розроблення «дорожньої карти переходу на органіку», яка сприяла переходу від традиційного до органічного виробництва тощо;

4) *сприяння орієнтації виробників органічної продукції щодо виходу на зовнішні ринки.* Характеристики органічного експорту області обумовлена, в першу чергу, її експортним потенціалом виробляти продукцію, яка буде конкурентоздатною на зовнішніх ринках, тобто, конкурентоздатність стає тим головним вирішальним фактором, який може сприяти забезпеченню стратегічного економічного розвитку області;

5) *популяризація переваг споживання органічної продукції.* Популяризація здорового харчування серед населення може відбуватися за рахунок проведення тематичних фестивалів, свят, акцій, просвітницької роботи і т. п. на окремих територіях АТГ Житомирської області.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, виконання визначених стратегічних цілей, дозволять забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки Житомирської області за рахунок такого напрямку як органічне рослинництво, тваринництво та виробництво продуктів харчування, оскільки область має потенціал, можливості, а, головне, позитивні практичні результати щодо органічного ведення сільськогосподарської діяльності та виробництва органічних продуктів харчування у результаті:

1) динамічного зростання попиту та ринку органічних продуктів харчування;

2) вигідного розташування області у транспортно-географічній площині та до міста Києва, де є значно більше місць для збуту такої продукції;

3) перспективності для забезпечення конкурентоздатності регіональної економіки;

4) налагодженої взаємодії з регіональною наукою, а завдяки цьому трансформуватися у регіональну смарт-спеціалізацію за рахунок широкого впровадження інновацій та цифрових розробок.

Крім того, з кожним роком все більше людей прагнуть вживати натуральні продукти з метою збереження свого здоров'я, а це означає, що саме зростання попиту на таку продукцію є рушійною силою для розвитку цієї галузі, яка, до речі, постійно буде потребувати нових досліджень, удосконалення та запровадження інноваційних технологій.

Література

1. Талавирия М., Газуда Л., Газуда М. Перспективи розвитку біоекономіки замкнутого циклу в Україні. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/376765682_Perspektivi_rozvitku_bioekonomiki_zamknutogo_ciklu_v_Ukraini (дата звернення: 03.04.2024).
2. Кирилюк Є. М. Трансформація структури економічних відносин на аграрному ринку України [Електронний ресурс] / Є. М. Кирилюк, А. М. Прощаликіна // *Ефективна економіка*. 2012. № 8. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1323> (дата звернення: 03.04.2024).
3. Слива С. Як перейти на органічне землеробство? [Електронний ресурс] / С. Слива. // *Агробізнес сьогодні*. 2016. №5(324). Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ideii-i-trendy/5221-iaak-pereity-na-organichne-zemlerobstvo.html> (дата звернення: 03.04.2024).
4. Прощаликіна А. М. Передумови становлення та розвитку біоекономіки. *Ефективна економіка* № 12, 2016. №5(324). Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5314> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Федина С. М., Ковальов Б. Л., Ігнатченко В. М. Біоекономіка: сутність поняття, стратегії, стан та перспективи розвитку форм в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2019, № 3. С. 16-24. Режим доступу: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_42/Svitlana_M_Fedyna_Bohdan_L_Kovalov_Vitaliy_M_IgnatchenkoBioeconomics_the_Essence_of_the_Concept_Strategies_Status_and_Pro.pdf (дата звернення: 03.04.2024).
6. Лимар В. В. Іноземний досвід підтримки розвитку біоекономіки. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 48-52. Режим доступу: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-2-48-52> (дата звернення: 03.04.2024).
7. Strategic Plan for a Thriving and Sustainable Bioeconomy, U.S. Department of Energy, December 2016. 56 p. (дата звернення: 03.04.2024).
8. Концепція державної стратегії розвитку біоекономіки України до 2030

- року (проект). URL: <https://nubip.edu.ua/node/72005> (дата звернення: 03.04.2024).
9. Чайка Т. О. Екологічні наслідки традиційного сільського господарства. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2013. № 3. С. 95-99.
10. Корінець Р. Сільський розвиток : посібник для фахівців з аграрного та сільського розвитку територіальних громад. Київ, 2023. 158 с.
11. Ткаленко С. І. Біоекономіка як пріоритетний напрям сталого розвитку. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. № 49. С. 48-54. Режим доступу: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-49-48-54> (дата звернення: 03.04.2024).
12. Будякова О.Ю., Дьяконов І.О. Біоекономіка: перспективи розвитку агропромислового комплексу України для подолання продовольчої кризи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Випуск 6(06)/2023. С. 68-74. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/dees.6-13> (дата звернення: 03.04.2024).
13. Олешко А. А., Ольшанська О. В., Будякова О. Ю., Бебко С. В. Напрями розвитку біоекономіки в перспективі післявоєнного відновлення України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2022. № 28. С. 19-28. Режим доступу: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20333/3/2-18-28-28.pdf> (дата звернення: 03.04.2024).
14. Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 р. (Додаток до рішення обласної ради від 18.12.2019 № 1722). Режим доступу: *Стратегія розв. області до 2027 р..pdf* (дата звернення: 03.04.2024).
15. Департамент агропромислового розвитку ат економічної політики Житомирської облдержадміністрації. Режим доступу: <https://aprdep.zht.gov.ua/>
16. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 36, ст. 275). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
17. Будякова О., Дервіш Д. Інвестиції для повоєнного відновлення України. *Трансформаційна економіка*, 2023. № 4 (04). С. 9-13. Режим доступу: <https://transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/40/39> (дата звернення: 03.04.2024).

References

1. Talavyria, M. Hazuda, L. and Hazuda, M. (2021), "Prospects for increasing the export potential of the grain industry of Ukraine", available at: https://www.researchgate.net/publication/376765682_Perspektivi_rozvitku_bioekono

miki_zamknutogo_ciklu_v_Ukraini (Accessed 03.04.2024).

2. Kyryliuk, Ye.M. and Proschalykina, A.M. (2012), "Transformation of the structure of economic relations in the agricultural market of Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol. 8, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1323> (Accessed 03.04.2024).

3. Slyva, S. (2016), "How to switch to organic farming?", *Ahrobiznes s'ohodni*, vol. 5 (324), available at: <http://www.agro-business.com.ua/ideii-i-trendy/5221-iak-pereity-na-organichne-zemlerobstvo.html> (Accessed 03.04.2024).

4. Proschalykina, A.M. (2016), "Preconditions of bioeconomy's formation and development", *Efektivna ekonomika*, vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5314> (Accessed 03.04.2024).

5. Fedyn, S.M. Koval'ov, B.L. and Ihnatchenko, V.M. (2019), "Bioeconomics: the essence of the concept, strategies, status and prospects of development of entrepreneurial forms in Ukraine", *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, vol. 3, pp. 16-24, available at: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_42/Svitlana_M_Fedyna_Bohdan_L_Kovalov_Vitaliy_M_IgnatchenkoBioeconomics_the_Essence_of_the_Concept_S_strategies_Status_and_Pro.pdf (Accessed 03.04.2024).

6. Lymar, V.V. (2019), "The Foreign experience in Supporting the Development of Bioeconomics", *Biznes Inform*, vol. 2, pp. 48-52. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-2-48-52>

7. U.S. Department of Energy (2016), "", *Strategic Plan for a Thriving and Sustainable Bioeconomy*, U.S. Department of Energy, December.

8. NUBIP (2016), "Concept of the state strategy for the development of the bioeconomy of Ukraine until 2030 (project)", <https://nubip.edu.ua/node/72005> (Accessed 03.04.2024).

9. Chajka, T.O. (2013), "Ecological consequences of traditional agriculture", *Visnyk Poltav's'koi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 3, pp. 95-99.

10. Korinets', R. (2023), *Sil's'kyj rozvytok : posibnyk dlia fakhivtsiv z ahrarnoho ta sil's'koho rozvytku terytorial'nykh hromad [Rural development: a guide for specialists in agrarian and rural development of territorial communities]*, Kyiv, Ukraine.

11. Tkalenko, S.I. (2018), "Bioeconomy as a priority direction of sustainable development", *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, vol. 49, pp. 48-54. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-49-48-54>

12. Budiakova, O.Yu. and D'iakonov, I.O. (2023), "Bioeconomy: prospects for the development of Ukrainian agriculture to overcome the food crisis ", *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, vol. 6 (06), pp. 68-74. <https://doi.org/10.32782/dees.6-13>
13. Oleshko, A.A. Ol'shans'ka, O.V. Budiakova, O.Yu. and Bebko, S.V. (2022), "Directions of bioeconomy development in the perspective of post-war reconstruction of Ukraine", *Problemy innovatsijno-investytsijnoho rozvytku*, vol. 28, pp. 19-28, available at: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20333/3/2-18-28-28.pdf> (Accessed 03.04.2024).
14. Zhytomyr Regional Council (2019), "Development strategies of the Zhytomyr region for the period until 2027", available at: <https://zt.dsns.gov.ua/upload/4/2/5/8/1/0/2021-10-1-mpo-strategiya-do-2027-roku.pdf> (Accessed 03.04.2024).
15. Department of Agro-Industrial Development and Economic Policy of the Zhytomyr Regional State Administration (2024), available at: <https://aprdep.zht.gov.ua/> (Accessed 03.04.2024).
16. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> (Accessed 03.04.2024).
17. Budiakova, O. and Dervish, D. (2023), "Investments in the bioeconomy for the post-war recovery of Ukraine", *Transformatsijna ekonomika*, vol. 4 (04), pp. 9-13, available at: <https://transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/40/39> (Accessed 03.04.2024).

Стаття надійшла до редакції 11.04.2024 р.